

GYÖRGYI KÁLMÁN: HÁROM NÉMET KIÁLLÍTÁSRÓL

német művészi kultúra munkásai ez idén — a rendes kiállításakon kívül — iparművészetük fejlődésére nagyjelentőségű, érdekes három bemutatót rendeztek. — A leipzig-i művészeti akadémia (mely újabban a

könyvművészeti és grafikai akadémivá vált) fennállása 150-dik évfordulójának megünneplése adta meg az alkalmat a nemzetközi könyvművészeti és grafikai kiállítás rendezésére; a mindinkább erősödő és tekintélyben növekvő Deutscher Werkbund Kölnben állította sorompóba tagjait, hogy bemutassa törekvéseit és eddig elért eredményeit; a darmstadti művészkolónia megalakulásának 15-dik évfordulójára szintén jubileumi kiállításfélt rendezett, amelyen újabb tagjainak, kik eddig még nem szerepelhettek a Mathildenhöhe csarnokaiban, alkalmat adott a bemutatkozásra.

E kiállításokon meggyőződhetünk arról, hogy ernyedetlen, komoly munka folyik a német iparművészet berkeiben és hogy Németországban mindenfelé teljesen átérzik az iparművészet nagy gazdasági jelentőségét és fejlesztésének szükséges voltát. Ezért akad minden helyes törekvésnek pártolója, támogatója és válnak lehetővé egy és ugyanabban az évben oly nagyszabású kiállítások, mint aminő a leipzig-i és kölni.

Sajnos, az augusztus hó első napjaiban bekövetkezett háborús bonyodalmak súlyos csapást mértek e kiállításokra, melyeket alig hogy elkészültek, közönségüktől fosztott meg a forgalom fennakadása. Szóba is került már a kiállításoknak a jövő év tavaszán újból való megnyitása. Örvendենk, ha ez a kívánság beteljesülne, mert e kiállításokra egybegyűjtött nagy kultúrértékek gyümölcsözőbbé csak úgy válhatnak, ha a szakbeli körök és a nagyközönség azokat alaposan tanulmányozhatják. Erre pedig a háborút megelőző néhány héten elég idő nem volt.

* * *

A leipzig-i nemzetközi könyvművészeti és grafikai kiállítás — röviden Bugra (*Buchgewerbe und Graphik*) — rendezői két nagy célt tűztek ki maguk elé. Az egyik törekvésük az volt, hogy áttekinthető teljes képét adják a könyv- és a grafikai művészetek múltjának, bemutassák művészi és technikai fejlődésüknek minden fontosabb mozzanatát,

a jelesebb alkotásokat, a szakbeli technikák eszközeit, másrészt pedig összegyűjteni akarták az egész világ jelenkori könyvművészeti és grafikai munkáinak javát, a sokszorosítás újabb gépeit, szerszámainak, hogy az ekképpen elénk táruló anyagból a látogatók a rajzoló és reprodukáló művészetek jövő fejlődését előmozdító ismereteket és tanulságokat szűrhessek le. Ezeket a célokat a kiállítás rendezői eredményesebben talán úgy érheték volna el, ha a kiállításnak egész anyagát két nagy csoportba foglalják. Történelmi vagyis retrospektív csoportra és jelenkorirészre. Egyik mutatta volna a múltat, a másik a jelent. Az ilyen elrendezés mindenestre megkönnyítette volna a tanulmányozást és áttekintést, ami a kiállítás mostani beosztásánál nem éppen könnyű feladat. A kiállításnak ugyanis tizenhat főcsoportja van s a kultúrnemzetek egész sora — részben igen terjedelmes épületekben — külön mutatja be a maga csoportjait és pedig mindenütt megvan a modern rész mellett a retrospektív csoport is. A kiállításnak anyaga tehát óriási. Ezért helyén való lett volna, ha a rendezők a csoportosítás egyszerűsítésével ugyanazoknak a kiállítási tárgyaknak többszörös bemutatását lehetőleg elkerülik. A kiállítás anyagában ugyanis minduntalan ismétlésekre bukkanunk. Láttunk például valamely grafikus művet a kultúra palotájában, ahol azzal a művész szerepel; de ugyanezt a művet bemutatták a festékárúk, a sokszorosító technikák, a nyomdai termékek, a kiadók, sőt még a reklám és a gyűjtők csoportjában is.

De ha akad is a rendezés mikéntjében kifogásolni való, készséggel hajtjuk meg az elismerés zászlaját a kiállítás rendezőinek hangyaszorgalma és fáradságot nem ismerő buzgalma előtt, amellyel egybegyűjtötték nemcsak Németország, hanem a világ minden részéből a hatalmas és páratlanul érdekes és értékes anyagot, aminőt szakkiállítás eddig alig mutatott fel. Érdemes munkát végeztek a rendezők azzal is, hogy egy 800 oldal meghaladó, nagy szakértelemmel egybeállított igen alapos katalógusról gondoskodtak, melyből nem csupán a nagyközönség, hanem a szakemberek is sok hasznos ismeretet meríthetnek.

A kiállítás helye és épületei azonosak a tavalyi építészeti kiállításával. Kissé ridegek, túlzottan józanok ezek az épületek; a célszerűség szempontjából azonban kifogástalannak, mert mindenütt jól világított, tágas és kényelmesen bejárható helyiségeket foglalnak magukban.

A német kiállítási épületek nemesen egyszerű összhangzó architektúrája mellett kirí egyik-másik idegen nemzet csarnoka. Ezek között leg-hivalkodóbb, de művészi érték tekintetében igen alacsony színvonalú a Kreml-architektúrát mímelő orosz pavillon. Rég elkopott eszközökkel akar hatni a gipszes reneszánsz ornamentekkel cifrált olasz és a francia épület, míg Anglia találékonysága egy Tudor-castle silány utánzásában merül ki. Ellenben az osztrák ház, a maga nyugodt előkelő monumentalitásával előnyösen válik ki környezetéből. A német kiállítási csarnokok belsejének kiképzése általában elég sikerült. Egy egységes, erősen diszciplináló akarásnak nyomait látjuk mindenfelé, mely elejét vette egyes kiállítók harsogó és toladó előretörésének s ügyesen bele tudta illeszteni az egyesek érdekét az összeség követelményeinek. Művészi magaslatra emelkedik különösen a német kiadók és a német amatőrök csoportjának installációja.

Az idegen államok közül Ausztria és Olaszország avatott művészekre bízta csarnokaiknak belső kiképzését, míg Franciaország, Oroszország és a többi önálló csoportokban bemutatkozó nemzet kiállításának a keretét régi, kopott sémák variációi adják.

Lapunk tere nem engedi meg, hogy e nagyszabású kiállításnak részletes leírását hozzuk. Ehhez egy egész évfolyamunk terjedelme sem volna elég. Csupán széles vonásokban akarunk rámutatni a legérdekesebb csoportokra, melyek mindegyike külön-külön behatóbb ismertetést érdemelne. Elsősorban említésre méltó a Kultúra óriási csarnokában elhelyezett grafikai osztály, amely kápráztató tömegét mutatja a jelenkor legkiválóbb grafikai műveinek. Itt láttuk a szépművészeti múzeumunk által nagy szakértelemmel egybegyűjtött magyar grafikai csoportot, mely a magyar szakirodalomnak más csarnokban látható csoportjával egymaga képviseli nemzetünket a leipzig-i kiállításon. A Kultúra csarnokának jobb szárnyát elfoglaló helyiségek hosszú sora az írás fejlődését mutatja be a prehisztórikus kortól kezdve a jelenig. Ugyancsak a Kultúra palotájának első emelete foglalja magában a retrospektív csoportok legtellesebbjét, a németet, mely áttekinthető, rendkívül tanulságos képét adja a német könyvművészet és grafika évszázados multjának.

Hatalmas arányaival imponáló benyomást kelt a látogatóban a német könyvkiadók és nyomdai vállalatok csoportos kiállítása, mely a német könyvkiadás és nyomdai ipar szédületes fölnyéről tesz tanúságot. Tanulságos módját a kiállításrendezésnek mutatta a leipzig-i Akadémia, melynek csoportja mikrokozmosza az egész kiállításnak, mert megtaláljuk benne a

könyvvel és reprodukáló művészettel kapcsolatos minden technikának és művészi munkának jellemző alkotásait.

A maga nemében sok érdekes látnivalót találunk a nők csarnokában, mely a nők grafikai munkásságát (sőt még sok egyebet is) mutatja be. Látjuk a nőt mint a papírgyárak napszámát, de megcsodálhatjuk készültségét és tehetségét az ipar sok ágában, a művészet, az irodalom terén, ahol méltó versenytársa az erős férfinak.

A kereskedő háza gazdag anyagát a grafika és a kereskedelem sokféle vonatkozásaiból meríti. Itt akadunk néhány magyarországi részletre. A magyar felvidék régi kereskedő empóriumainak sajátos szokásait világítják meg a sárgult nyomtatványok, amelyeket a csoport élelmes rendezői egybegyűjtöttek. A kereskedő házában mutatja be a hageni Volkwang-múzeum a maga ellenpéldáit, válogatott sorozatát a hol bosszantó, hol kacagtató ízléstelenségeknek. Az elrendezés alapjául a stuttgarti múzeumnak lapunkban már régebben ismertetett Patzaurek-féle negatív kollekciói szolgáltak.

Ha még az iskola és gyermek elnevezésű háznak az írás- és rajztanítás szempontjából igen tanulságos csoportjaira, a papírgyártást, a nyomdai gépeket és művészi sokszorosító eljárásokat magában foglaló terjedelmes csarnokok óriási kiállítási anyagára utalunk, vázlatos képét adtuk a Bugra látnivalóinak. A rendezők büszkének lehetnek nagyszabású, igen sikerült kiállításukra.

Aki a Deutscher Werkbundnak kölni kiállítását azzal a várakozással kereste fel, hogy ott a német iparművészet legjavát, művészi és technikai szempontból egyaránt kifogástalan, szigorúan megválogatott műveket lát majd, az alighanem a csalódás érzésével távozott onnan. Már a kiállítás területének megoldása sem elégíthet ki. A részben szép öreg fákkal ékeskedő, terjedelmes kiállítási park mintegy másfélezer méternyi hosszúságban terül el közvetlenül a Rajna partján, ahonnan gyönyörű kilátás nyílik Köln városára, hatalmas tornyaira, szép hídjaira és a Rajna élénk hajóforgalmára. Ezt az előnyös helyzetet a kiállítás tervezője, Hochrath, nem aknáztta ki úgy, mint ahogy kellett volna. Mert a látogató végignézheti az egész kiállítást anélkül, hogy látná a Rajnát, mert a csarnokok főbejáróit mind a belső terület felé fordították s az épületek sűrű sora eltakarja a part legszebb részeit. A hosszúkás területnek nincs nagyobb perspektívát nyújtó széles fővonala s a kiállítás épületei aszkéta-

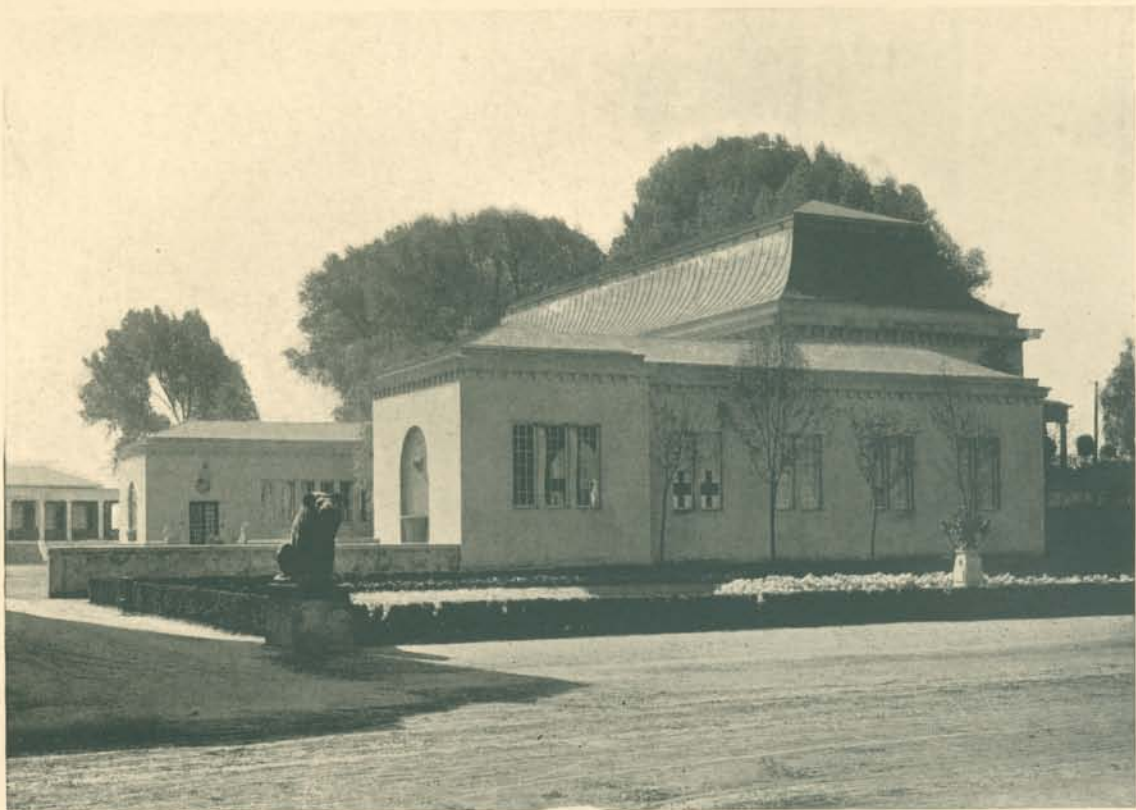

266.

266. G. Metzendorf: Alsórajnai falusi templom a kölni Werkbund-kiállításon.

266. G. Metzendorf: Niederrheinische Dorfkirche auf der Kölner Werkbund-Ausstellung.

385

267

268

267—268. Lossow és Kühne: A szász-ház a kölni Werkbund-kiállításon.

267—268. Lossow und Kühne: Das sächsische Haus auf der Kölner Werkbund-Ausstellung.

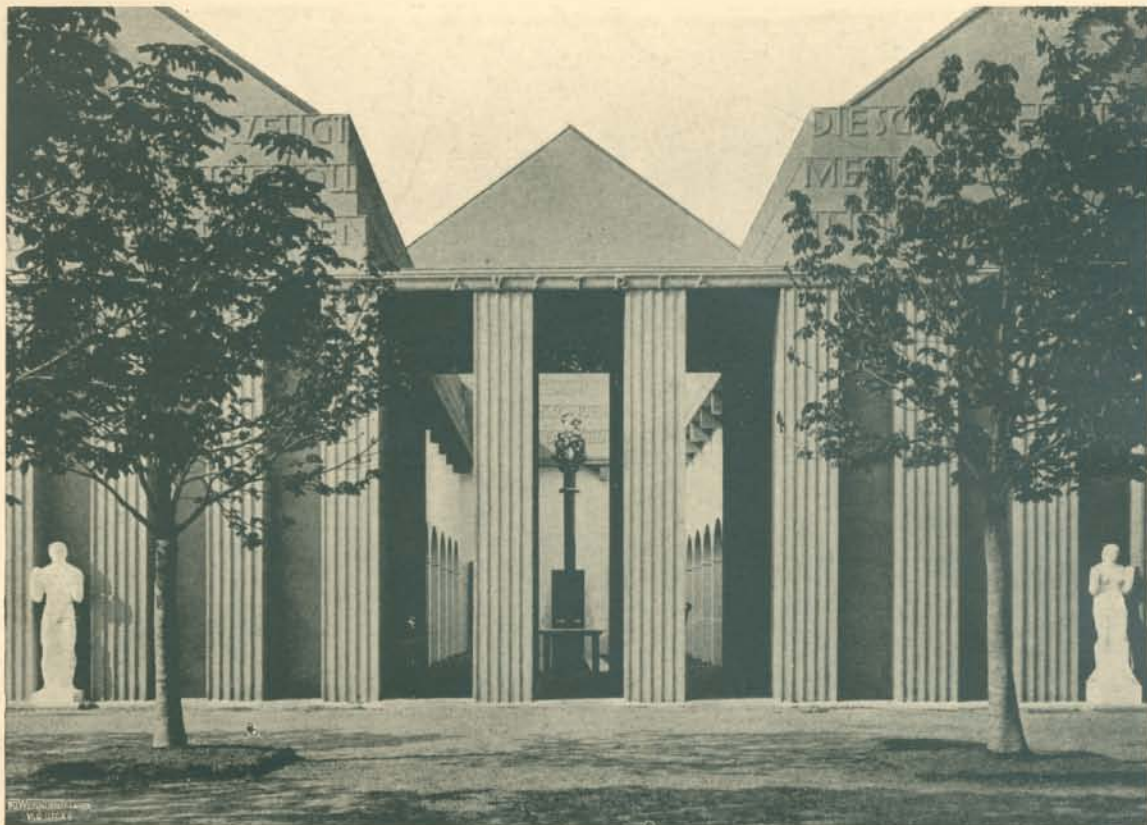
269.

270.

269. H. Muthesius: A Farbenschau épülete és 270. G. Metzendorf: Az alsórajnai falu részlete a kölni Werkbund-kiállításon.

269. H. Muthesius: Gebäude der Farbenschau und 270. G. Metzendorf: Teil des niederrheinischen Dorfes auf der Kölner Werkbund-Ausstellung.

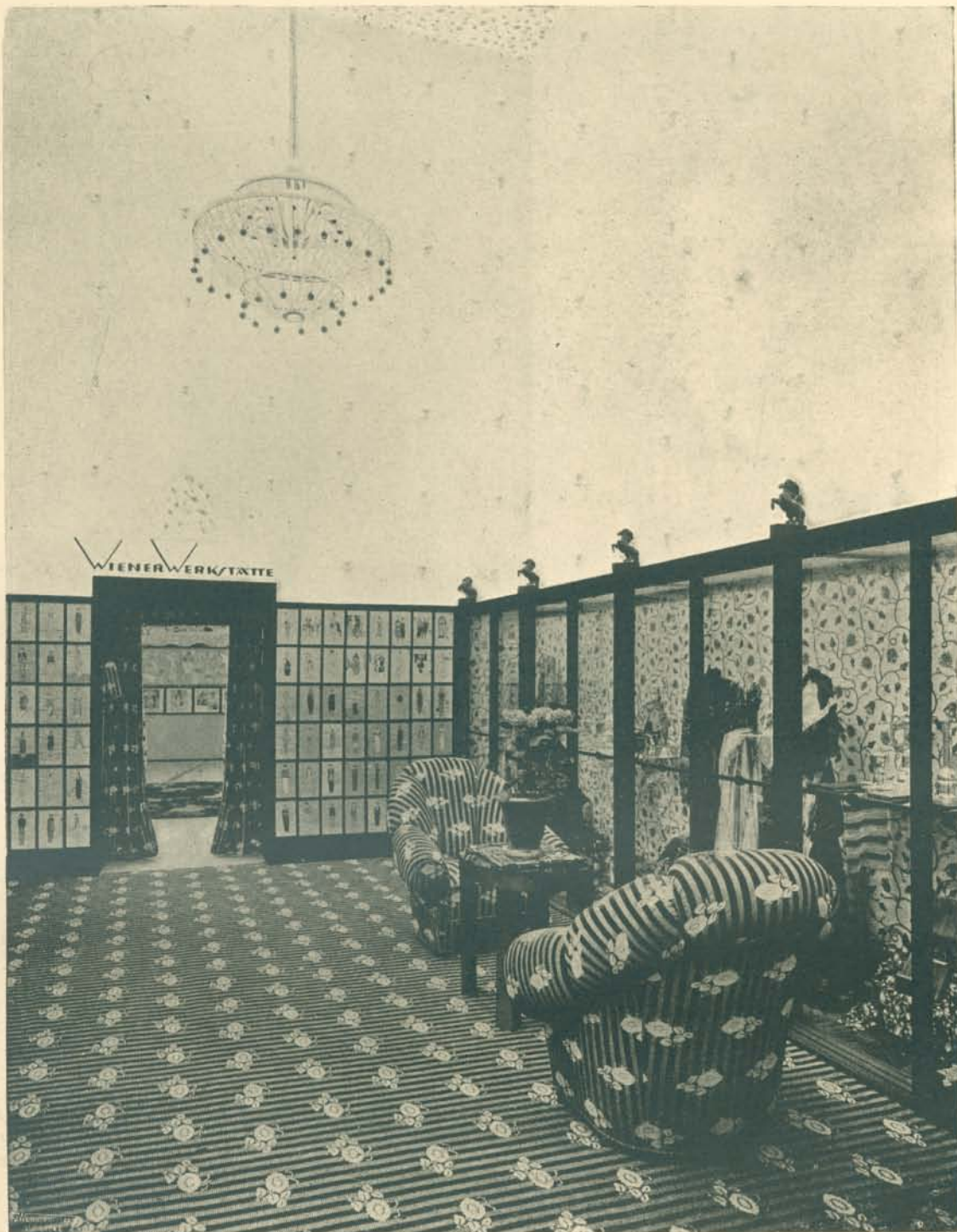
271.

272.

271. Prof. Josef Hoffmann: Az osztrák ház és 272. C. Witzmann: Tárlók terme a kölni Werkbund-kiállítás osztrák házában.

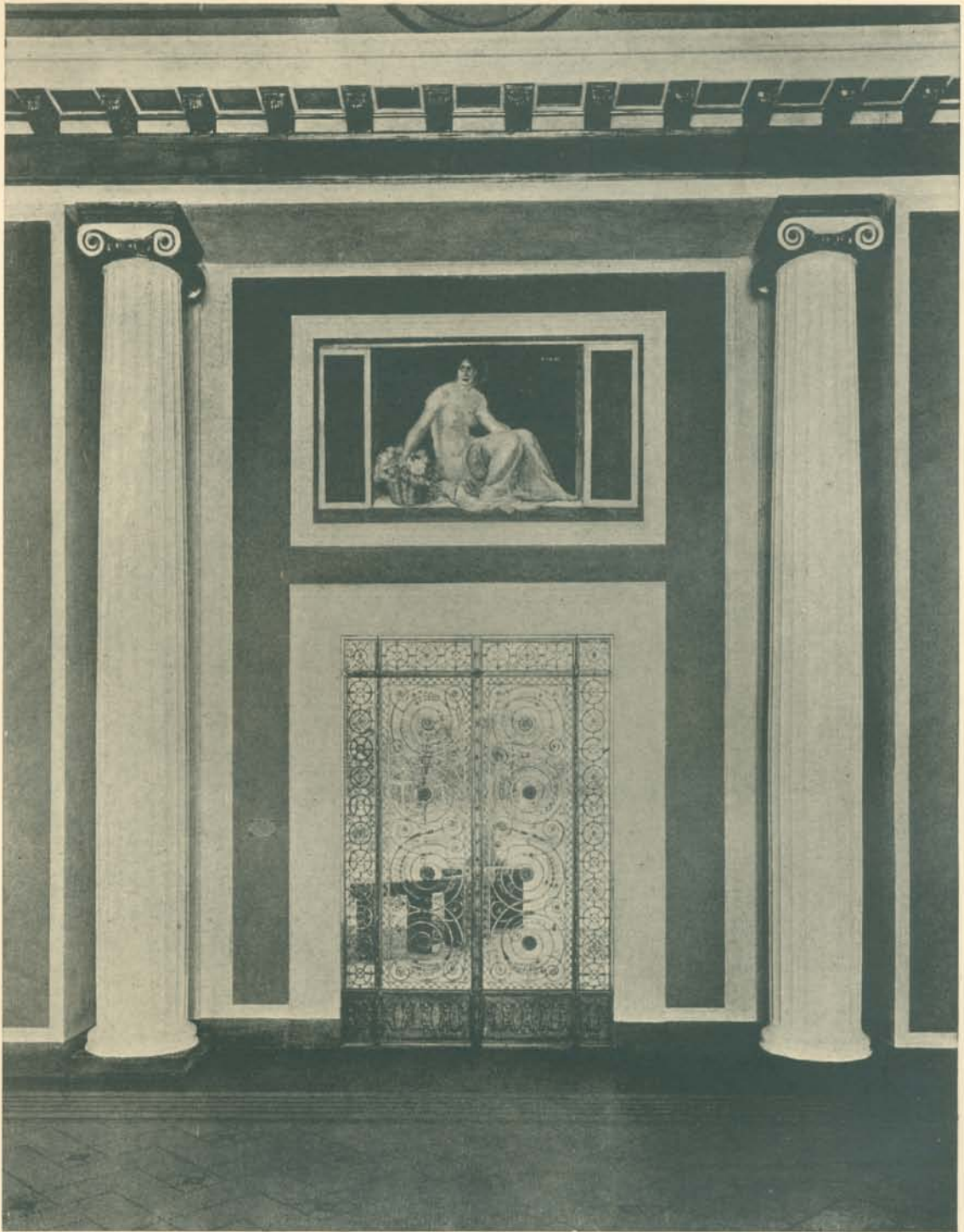
271. Prof. J. Hoffmann: Das österreichische Haus und 272. C. Witzmann: Der Vitrinensaal des österreichischen Hauses auf der Kölner Werkbund-Ausstellung.

275.

275. E. J. Wimmer: A Wiener Werkstätte terme a kölni Werkbund-kiállítás osztrák házában.

275. F. J. Wimmer: Ausstellungsraum der Wiener Werkstätte im österreichischen Haus der Kölner Werkbund-Ausstellung.

274.

274. A kölni Werkbund-kiállításból: A. Erlwein: Drezda városának terme.

274. A. Erlwein: Raum der Stadt Dresden auf der Kölner Werkbund-Ausstellung.

275.

275. A kölni Werkbund-kiállításból: F. Adler: Zsinagóga.

275. F. Adler: Synagoge aus der Kölner Werkbund-Ausstellung.

276.

277.

278.

279.

280.

281.

282.

283.

Újabb német érmek a kölni Werkbund-kiállításon: 276-277. Kaufmann, 278-281. Roemer G. 282-283. Dasio M.

Neuere deutsche Medaillen auf der Kölner Werkbund-Ausstellung: 276-277. Kaufmann, 278-281. G. Roemer, 282-283. M. Dasio.

284

286

287

285

288

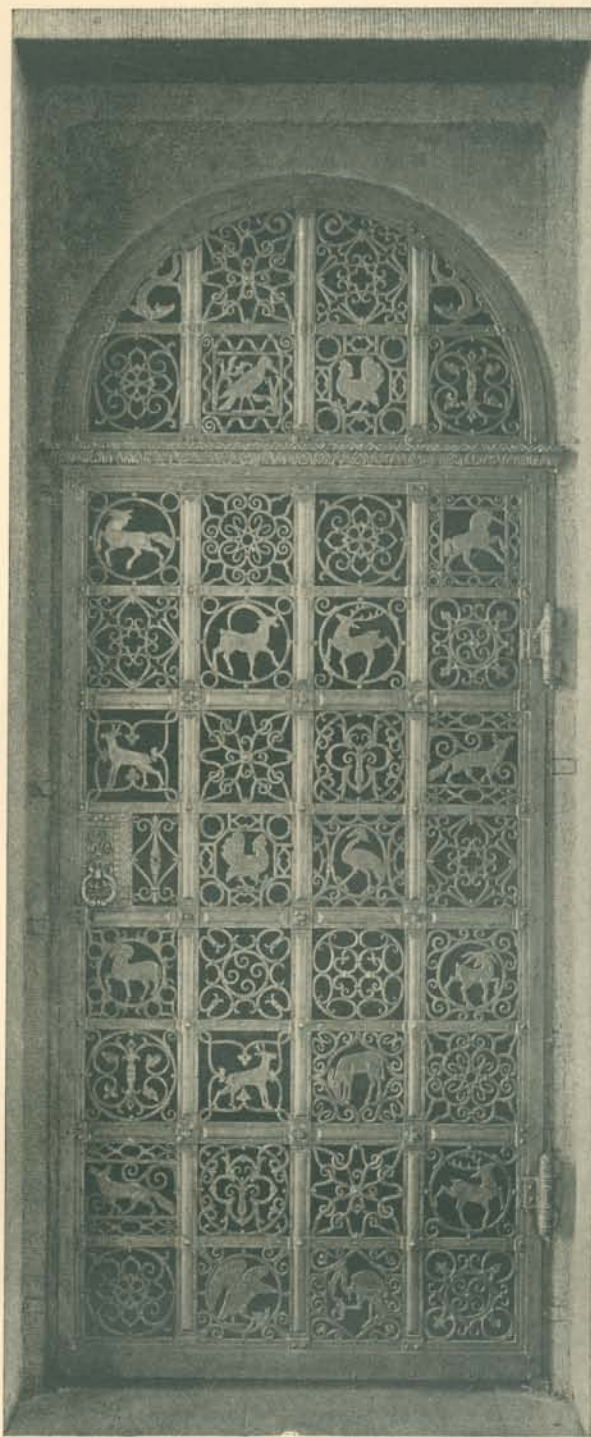

289

Újabb német érmek a kölni Werkbund-kiállításon: 284-285. Schwegerle. 286-289. Dasio M. Készíttl és kiadja C. Poellath, Schrobenhausen.

Neuere deutsche Medaillen auf der Kölner Werkbund-Ausstellung: 284-285. Schwegerle. 286-289. M. Dasio. Herstellung und Verschleiss: C. Poellath, Schrobenhausen.

393

290.

291.

292.

A kölni Werkbund-kiállításból: 290. Lossow és Kühne: Kovácsolt vasajtó. Készítette Grossmann, Drežda. — 291. Ékszettartó. K. Gross vázlatá nyomán készítette H. Ehrenlechner, Drežda. — 292. A. Sonnenschein, Drežda: Keresztelő készlet.

Werkbund-Ausstellung Köln: 290. Lossow und Kühne: Schmiedeeiserne Thür. Ausf. Grossmann, Dresden. — 291. Elster, zum öffnen als Schmuckbehälter. Nach einer Skizze von Prof. K. Gross ausgeführt von H. Ehrenlechner, Dresden. — 292. A. Sonnenschein, Dresden: Taufgerät.

295.

A kölni Werkbund-kiállításból: 295. E. Pfeiffer: Szekrény.
Készítette Pössenbacher, München.

Werkbund-Ausstellung Köln. 295. E. Pfeiffer: Schrank.
Ausgeführt von Hoflieferant Pössenbacher, München.

395

294.

294. A kölni Werkbund-kiállításból: Az oldenburgi ház fogadóterme.

294. Empfangsraum im Oldenburger Haus auf der Kölner Werkbund-Ausstellung.

szerű egyszerűségükkel s szürkeségükkel sem éppen hivatogók. A fáradságtól nem irtózó látogatóknak nem csekély utánjárásába kerül, hogy a többnapos figyelmes szemlélést igénylő körsétája közben kiválóga a kiállítás rengeteg anyagából azt a néhány csoportot vagy tárgyat, amelyek zavartalan és teljes művészi élvezetet nyújtanak. Megállapíthatjuk tehát, hogy a Werkbund kiállítása csak részben, sőt igen kis részben váltotta valóra programját s nem tudta megakadályozni, hogy cégére alatt a nézők szeme elé egész serege a kiállítóknak vonuljon, kik — helyenként elég hivalkodó módon — éppen azt mutatják, ami ellen a Werkbund oly éles harcot indított.

Hogy ez a Werkbund igaz barátainak nagy sajnálatára így történt, ennek okát egyfelől a kiállításnak túlságosan nagyra szabott kereteiben látjuk, részben pedig bizonyos személyek és érdekcsoportok hatalmaskodásában. Szerencsétlennek kell minősítenünk a helyi összetartásnak túlságosan hangsúlyozását is, ami egy egész sereg lokális szürkeségnek a terpeszkedésére adott alkalmat az egész összességnek, főképpen pedig a kiállítás elé tűzött céloknak hátrányára.

Hogy túlessünk kifogásolnivalóinkon, még rá kell mutatnunk bizonyos futurista törekvéseknek kellemetlen, erőszakos előretörtetésére. Egészen érthetetlen, hogy a higgadt, komoly törekvésektől áthatott s a kitünő Muthesiustól és gárdájától vezetett Werkbund megtúrta, hogy a maga kiállításának falait néhány tehetőségtelen és tudatlan, de annál lármásabb fenyegetések oly ocsmány, felháborító s gyakran szemérembe ütköző mázolásokkal éktelenítse el, mint ezt a kiállítás majdnem minden csarnokában, leginkább pedig a főépületen kellett tapasztalnunk. Ezt a hibát soha jóvá nem tehetik, mert a gyöngöseségükkel vagy eltévelyedésükkel minfegy polgárjogot adtak a tanulatlan világszalóknak vagy legjobb esetben perverz bolondoknak, mert megengedték, hogy komoly művészek sorában helyet foglaljanak s hogy förtelmes kísérleteiket művészi alkotásoknak hirdessék. Annyi bizonyos, hogy közvetlenül a kiállítás megnyitása után igen számbavehető helyekről sürgették ezeknek a fali dekorációknak és plasztikus szörnyszülőtteknek a haladéktalan eltávolítását s a Werkbund több előkelő tagja — akik előtt megütközésemet fejeztem ki a látottak fölött — szégyenkezve beismerete, hogy a kiállítás vezetősége az úgynevezett művészi szabadságnak tett engedményekkel súlyosan kompromittálta a kiállítást.

Az előrebocsátott megjegyzések után jól esik rámutatnom a kiállításnak értékes és tanulságos látnivalóira. Szerencsés ötlet volt a többi között a Farbenschau csoportjában a

színek óriási zenekarát hatalmas, összhangzó szimfóniában megszólaltatni. Mély moll-akkordok csendülnek a lágy redőzetű bársonyokból, majd a selymek és a kápráztató színhatású ablakok durjai rezegnek elénk, merész disszonanciákat elmés átmenetek oldanak megnyugtató harmóniává... A kiállításnak az a csoportja, mely az állat-, növény- és az ásványvilágnak természetadta színpompát sugárzó példányai mellett az emberi ész és művészi érzés színes alkotásait oly élvezhetően és tanulságos módon tárta elénk, egymaga is megérdemelte, hogy Kölnbe utazzunk.

Egyes szertelenkedéseitől eltekintve mint teljesen egységes egészet, magas művészi színvonalon állónak kell elismernünk az osztrák házat, mely egy gondosan előkészített, jól átértelt és következetesen végrehajtott művészi eszmének köszöni sikerét. A maga egyszerűségében is nagy művészi kvalitásokat rejt magában az alsórajnai falu, amelynek puritán egyszerű, de művész lelkének melegségét árasztó épületei valóságos gyöngyei a falusi építészetnek. Kultúrtörténelmi szempontból nagyon érdekes az ú. n. tizenkét apostol munkásságának bemutatása. Arról a tizenkét „apostol”-ról van ugyanis szó, kik úttörői voltak az újabb német iparművészetnek s meggyőződésüket s hitüket apostolokként hirdették a világnak. A korán elhunyt J. M. Olbrich és Otto Eckmann mellett az élők közül H. van de Velde, H. Obrist, B. Pankok, A. Endell, P. Behrens, R. Riemerschmied, B. Paul, M. Dülfer, J. Hoffmann és A. Niemeyer jeles művészeknek egész munkásságát feltüntető képsorozatok illusztrálják a német iparművészet történetének igen jelentős fejezeteit. A Werkbund ennek a tanulságos csoportnak rendezésével nemcsak kegyeletes, de igen okos és tanulságos munkát végzett.

Az egyes államok és városok csoportos kiállításai közül említésre méltó még Szászországnak finom ízlésű s gondosan megválogatott anyagot magában foglaló háza, Hamburgnak a bécsi Werkstätte motívumjaira emlékeztető fekete-fehér ornamensekkel öltöztetett díszített helyisége, mely az ottani iparművészeti iskola kissé egyoldalú irányzatának nagy hatásáról tanuskodik, végül Bajorországnak igen tartalmas, de banalitásoktól nem ment csoportja.

Sok megszívlenni való komoly törekvésekről és elismerésre méltó eredményről számolnak be a német iparművészeti iskolák, melyeknek terjedelmes kiállítása maga külön beható méltatást érdemelne. Annyi bizonyos, hogy a német iparművészeti iskoláknak az a törekvése, hogy a művészi tevékenységben kitűnt legjobb erőket — még nagy áldozatok árán is — maguk-

hoz kössék, bevált és sok jeles szakembert bírt arra, hogy tanári állást vállaljon. Úgy-szólván egymásra licitálnak az iskolák, hogy egyik-másik kitűnő építész, szobrászt vagy keramikust magukhoz édesgessék. És ennek a bürokratizmus béklyóitól le nem nyugózott szabadversenye az iskoláknak gyönyörű eredményekre vezetett, amelyek a legszebb reményekkel tölthetik el a német iparművészet jövő fejlődésében hívőket.

A csarnokokban felhalmozott iparművészeti munkák ezreire itt nem térhetünk ki részletesen. Csupán F. Adlernek artisztikus hatású zsinagógáját emeljük ki a százat meghaladó interiőrök közül. De nem zárhatjuk le rövid vázlatunkat anélkül, hogy elismerően ne emlékezzünk meg Van de Velde színházának belsejéről, mely szellemes és praktikus termegoldásával és a néző figyelmét a színpadra központosító nyugodt színhangulatával új és jelentős étape-ot jelent a színházépítés terén.

A darmstadti Mathildenhöhe szentelt berke az iparművészetnek; lejtőin nagyjelentőségű munkásság folyt, melynek nem csekély része van a német terművészet hatalmas föllendülésében. A jelenkor áramlatait annyira megértő nagyherceg akarata és áldozatkészsége gyönyörű otthont adott a merész keresőknek és újítóknak. Csak a korán elhunyt Olbrichra, Peter Behrensre utalunk, kik itt valósíthatták meg első álmaikat, itt találtak megértőkre és támogatókra.

Ezért mindig bizonyos feszült érdeklődéssel várja a művészvilág a darmstadtiak kiállításait. Nem mintha még most is várna tőlük nagy újításokat, meglepő fordulatokat, hanem mert a jól megalapozott törekvések kiépítését, a megismerések mélyítését, szélesbítését reméli a fejedelmi támogatást élvező művészekről.

A csalódás érzésével kell megállapítanunk, hogy e részben a kiállítás nem felel meg a jogos várakozásnak. — Mert fejlődést alig látunk, inkább megállást, ellassosodást, a célok el-

mosodását. Jóakaró szemmel vizsgáltuk a kiállított tárgyakat s csak elvéve akadtunk olyanra, mely számottevő haladást jelent az 1906. évi drezdai vagy a legutóbbi brüsszeli kiállítás német iparművészeti csoportjában látottakhoz képest.

Mint új eszmét, meleg érdeklődéssel fogadták a teljesen berendezett bérházak csoportjának bemutatását. Albin Müller tervezte a kiállítási park építészeti behatárolására hivatott nyolc új bérházat, de közülük csak hármat rendezhettek be, és pedig A. Müller, E. J. Margold és E. Körner tervei szerint. Az átlagos színvonala ezeknek a „polgári“ lakásoknak elég kedvező s különös elismerést érdemel a német iparművészeknek a bútorokon és egyéb berendezési tárgyakon nyilvánuló bámulatos technikai készsége.

Érdekes és artisztikus hatású a hangulatosan megoldott nagy vízmedence, mely a főbejáratnál szemben fogadja a látogatót. Kevésbé lelkesedhetünk a gót, egyiptomi és kínai művészet bizonyos alkotásaira emlékeztető, egészen pedig kissé romanizáló Hoetger-féle plasztikákért, melyekkel a Platanenheimeban és a kiállítási park egyéb részeiben elég sűrűn találkozunk. Kétségtelenül egy egészen külön irányt követő, erős meggyőződésű művész a darmstadti kolóniának plasztikusa, de művészete még nem kiforrott és bizonyára lesznek még meglepő fordulatai egyénisége jövő fejlődésének.

A főépületben levő reprezentatív termek közül legjelentősebb és legpompásabb a nagyherceg rendelésére és Müller Albin professzor tervezése alapján készült zeneterem. A többi helyiség alig mutat fel szembeötlőbb művészi ötletet s az átlag elég jó klasszist érdemli csupán.

A három kiállításnak kapui — mint értesülünk — közvetlen a háború kitörése után bezárultak. Ezzel sok becsületes akarás, óriási munka és nagy áldozatok, ha nem is veszték egészen kárba, de elestek a várt sikertől és nem érhatték el teljesen kitűzött céljaikat.

